

Бойченко Едуард Гаврилович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права і процесу*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДОВОЇ БІРЖІ В УКРАЇНІ

Фондова біржа є місцем, де укладають правочини покупець та продавець цінних паперів, де ціни на цінні папери встановлюються залежно від впливу попиту та пропозиції, а сам процес торгівлі визначається своєрідними правилами. Тобто фондовий ринок є специфічно організованим ринком цінних паперів. Відповідно до практики, яка склалася у світі, фондова біржа виступає центральним елементом фондового ринку.

Діяльність зазначених бірж урегульовано Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок» та іншими нормативно-правовими актами України. Проблеми ефективності функціонування фондових бірж в Україні досліджувалося багатьма вітчизняними науковцями (як у галузі економіки так і права), серед яких: Берlach А.І., Калинець К.С., Котирло О.О., Захарін С.В., Сохацька О.М. та інші.

Чіткого законодавчого визначення поняття «фондова біржа» у законодавстві немає. Відповідно до вказаного Закону організаційно-правовими формами її функціонування є акціонерне товариство або товариство з обмеженою відповідальністю. Отриманий біржою від своєї діяльності прибуток спрямовується на її розвиток та не підлягає розподілу між її засновниками [1].

Основними функціями, які виконує біржа, є:

- 1) мобілізація і концентрація тимчасово вільних грошових капіталів та нагромаджень через реалізацію цінних паперів;
- 2) встановлення ринкової вартості (біржового курсу) цінних паперів;
- 3) забезпечення високого рівня ліквідності вкладень у цінні папери, та ін.

Індикатори біржової торгівлі, до яких слід віднести динаміку курсів цінних паперів, виступають суттєвим орієнтиром для інвесторів. Фондові біржі у країнах із високорозвинутою системою економіки зосереджують у собі значну і найвисоколіквіднішу частину ринку цінних паперів. У переважній більшості країн світу їх постійний обіг обумовлює існування стійкого вторинного ринку, що є характерною ознакою активно діючої фондової біржі. Українські фондові біржі на поточний момент їхнього становлення та розвитку, на жаль, вказаними ознаками ще не володіють. Довготривала криза в економіці, низький рівень дохідності більшості населення, суттєві інфляційні втрати національної валюти ніяк не сприяють поживленню діяльності фондових бірж і розвитку біржової торгівлі цінними паперами в Україні в цілому.

До проблемних питань функціонування фондових бірж, які слід вирішити, справедливо відносяться наступні:

- 1) відсутність цілісної впорядкованої моделі діяльності фондових бірж;
- 2) обмеженість фінансових інструментів, які використовуються фінансовими посередниками та низький ступінь використання похідних цінних паперів;
- 3) низький рівень інформованості населення щодо питань діяльності та функціонування фондового ринку;
- 4) високий показник тіньової економічної діяльності та політичного втручання;
- 5) закритість торговоорганізаційної інфраструктури для іноземних інвесторів, тощо [2, с. 194].

Під дією зовнішніх факторів національний фондовий ринок піддається впливові криз, при цьому кризові фактори все більше посилюються слабкою структурою учасників ринку, отже, падіння його внаслідок кризи виявляється більш глибоким, ніж на ринках країн із розвинутою економікою. Слід погодитись із зауваженням про те, що вітчизняному фондовому ринку

притаманна схильність до ризиків та ринкових шоків, характерних для ринків, що формуються [3, с. 32].

Постає питання: як протидіяти цим недолікам? Перш за все, необхідно створити єдину цілісну національну конкурентоспроможну біржову фондову систему з чітко встановленими вимогами до її учасників, високим рівнем технічного забезпечення, що практично неможливо без інтеграції до європейського ринку. Така структура зможе істотно стимулювати зростання частки організованого ринку цінних паперів, що значно знизить його схильність до зовнішніх криз. Оскільки в Україні не існує системної мережі фондових бірж, то їх модернізація повинна проводитися шляхом консолідації всіх існуючих бірж та інших організаторів торгівлі [4]. Основою діяльності такої системи було б забезпечення цілісності та прозорості функціонування біржового ринку цінних паперів, підвищення ліквідності і конкурентоспроможності, інтеграція у світовий організований фондовий ринок. Це допоможе українським емітентам вийти на міжнародний фондовий ринок, залучити іноземних інвесторів на вітчизняний ринок цінних паперів, підвищити його інформаційну прозорість та ліквідність [5]. По-друге, потрібно створити чіткий перелік вимог, які будуть висуватися до іноземних інвесторів задля того, щоб обмежити різного роду порушення та махінації. По-третє, забезпечити інтеграцію фондових бірж України до міжнародної фінансової системи [5]. Позитивними сторонами такої інтеграції, зокрема, мають бути: залучення на національний ринок іноземних інвесторів і зміна структури останніх у бік зменшення кількості спекулятивних інвесторів; зниження концентрації фінансових інструментів і фінансових інститутів; поява доступу для невеликих інвесторів та емітентів до міжнародних ринків капіталу, та ін.. По-четверте, потрібне удосконалення податкове стимулювання подальшого розвитку фондового ринку України шляхом формування сприятливого податкового

клімату для учасників фондового ринку, а також оптимізація режиму валютного регулювання операцій із цінними паперами в Україні.

Таким чином, не зважаючи на те, що в Україні є законодавча база, яка регулює діяльність фондових бірж, її потрібно постійно вдосконалювати, адже біржова діяльність в Україні не є розвиненою та ефективною. У зв'язку з великою кількістю чинників, які призводять до виникнення кризових явищ, фондові біржі стоять перед загрозою повної втрати своїх позицій на фондовому ринку України, а тому необхідне вироблення стратегії їх виживання та розвитку.

З цією метою слід активізувати функціонування фондової біржі в Україні, що сприятиме залученню стратегічних інвесторів для фінансування інноваційних процесів розвитку на підприємствах промисловості. Ефективним засобом стане розроблення програми державної підтримки фондового ринку з урахуванням зарубіжного досвіду та національних особливостей. Основою даної програми повинно бути обмеження використання інсайдерської інформації, забезпечення інформаційної відкритості, цінової прозорості та забезпеченості біржової діяльності. Водночас, належить запровадити моніторинг та контроль за реалізацією даної програми. Адже надійність, міцність та ефективність фондових ринків залежить від системи державного регулювання цієї сфери та її інфраструктури. Налагоджена діяльність фондових бірж дозволяє країнам інтегруватись в міжнародний ринковий простір, вирішувати питання щодо залучення додаткових ресурсів та стимулює загальнонаціональний розвиток країни.

Список використаної літератури:

1. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. №3480-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – №31. – Ст. 268.

2. Калинець К.С. Особливості розвитку та динаміка функціонування фондових бірж в Україні / К.С. Калинець // Регіональна економіка. – 2008. – №3. – С. 189-197.

3. Рощина Н.В. Проблеми та перспективи формування фондових бірж в Україні / Н.В.Рощина, Товмасян В.Р., Посудієвський Д.О. // Економічна наука. – 2015. – № 4. – С. 30-33.

4. Степанчук С.С. Особливості регулювання біржового фондового ринку в Україні / С.С. Степанчук, І.В. Кравцова // Економіка та держава. – 2010. – № 2. – С. 59-60.

5. Роберт Л. Сміт. Українські фондові біржі: проблемні питання і рекомендації. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.capitalmarkets.kiev.ua/download/stock_exchange_study_ukr.pdf